

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО”

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК**

З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**“ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ
ЗАСАДИ ПРИЗНАЧЕННЯ
І ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ
ЕКСПЕРТИЗ”**

Харків
2012

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО”

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК**

**ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ
ЗАСАДИ ПРИЗНАЧЕННЯ
І ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ
ЕКСПЕРТИЗ”**

**галузь знань 0304 “Право”,
освітньо-кваліфікаційний рівень “Магістр”,
спеціальність 8.18010003 “Судова експертиза”**

Харків
2012

Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять з навчальної дисципліни “Правові та організаційні засади призначення і проведення судових експертиз” (галузь знань 0304 “Право”, освітньо-кваліфікаційний рівень “Магістр”, спеціальність 8.18010003 “Судова експертиза”) / уклад.: В. А. Журавель, В. О. Коновалова, В. Ю. Шепітько та ін. – Х.: Нац. ун-т “Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого”, 2012. – 19 с.

У к л а д а ч і: В. А. Журавель,
В. О. Коновалова,
В. Ю. Шепітько,
Г. О. Чорний,
О. В. Синчук

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
університету (протокол № 8 від 17.10.2012 р.)*

1. ВСТУП

Розбудова незалежної держави базується на дотриманні норм чинного законодавства, постановці та виконанні обґрунтованих судових рішень. Проведення судових експертиз як одне з джерел доказів у судочинстві відіграє значну роль при зазначених процесах як і участь судового експерта в якості незацікавленої особи, що має відповідні спеціальні пізнання в тій чи іншій галузі науки та техніки, володіє практичними навичками при проведенні відповідних експертиз.

У результаті вивчення навчальної дисципліни “Правові та організаційні засади призначення і проведення судових експертиз” судові експерти-магістри повинні:

з н а т и:

- законодавство України про судову експертизу;
- теоретичні, процесуальні та організаційні засади провадження судових експертиз;
- види судових експертиз та методики їх проведення;
- структуру висновку експерта, порядок оформлення результатів експертних досліджень;
- процесуальне положення та зміст діяльності експерта та спеціаліста;
- підстави та межі юридичної відповідальності експерта за порушення чинного законодавства;
- систему експертних установ України, правовий статус, завдання і функції, організацію діяльності;
- вітчизняний і міжнародний досвід організації судово-експертної діяльності;
- можливості застосування обчислювальної техніки та автоматизованих інформаційно-пошукових систем криміналістичного призначення, автоматизованого робочого місця судового експерта.

у м і т и:

- правильно застосовувати на практиці набуті знання з теорії судової експертизи;
- виконувати на сучасному науково-методичному рівні судові експертизи;
- дотримуватися положень зареєстрованих методик експертних досліджень;
- розробляти і впроваджувати в практику судово-експертних установ новітні методики проведення експертиз;
- представляти підсумки здійсненої дослідницької роботи у вигляді висновків, звітів, довідок;
- застосовувати для дослідницької діяльності теоретичні знання та навички роботи з технічними засобами;
- застосовувати основи математизації, комп'ютерні технології для моделювання та відтворення обставин подій.

2. ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН ЛЕКЦІЙ, ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ п/п	Т е м а	Всього годин	У тому числі		
			лекції	практичні заняття	самостійна робота
1	Правові підстави призначення та проведення судової експертизи	14	2	2	10
2	Система судово-експертних установ в Україні	8	2	–	6
3	Порядок призначення судових експертиз	16	4	2	10
4	Організаційно-інформаційне забезпечення проведення судових експертиз	12	2	2	8
5	Основи математизації та комп'ютеризації провадження експертних досліджень	4	2	–	2
Р а з о м		54	12	6	36

ЗАТВЕРДЖЕНО
вченою радою Національного
університету “Юридична академія
України ім. Ярослава Мудрого”
(протокол № 10 від 15.06.2012 р.)

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПРИЗНАЧЕННЯ І ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ”

I. Правові підстави призначення та проведення судової експертизи

Процесуальна регламентація призначення та проведення судових експертиз. Закон України “Про судову експертизу”. Інструкція “Про порядок призначення та проведення експертиз в Україні”.

II. Система судово-експертних установ в Україні

Система експертних установ України. Правові засади функціонування експертних установ. Структура експертних установ (відділи, лабораторії).

III. Порядок призначення судових експертиз

Поняття, особливості призначення та організації первісної, повторної, додаткової, комісійної, комплексної експертизи. Структура та порядок складання постанови (ухвали) про призначення експертизи. Особливості формування запитань. Види зразків. Порядок відбирання зразків та направлення їх на експертизу.

IV. Організаційно-інформаційне забезпечення проведення судових експертиз

Види та форми організаційно-інформаційного забезпечення проведення судових експертиз. Структура та зміст. Особливості використання сучасних експертних технологій та експертних методик. Значення автоматизованого робочого місця судового експерта (АРМСЕ).

V. Основи математизації та комп'ютеризації провадження експертних досліджень

Математизація та комп'ютеризація як нові напрями провадження судових експертиз та отримання максимально об'єктивних результатів. Правові підстави та особливості їх застосування.

4. ПЛАНИ ТА ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ І САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Список літератури до всіх тем

Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1994. – № 28. – Ст. 232.

Про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах: інструкція: затв. наказом Міністерства юстиції України від 26.12.2011 р. // Офіц. вісн. України. – 2011. – № 98. – Ст. 3591.

Про призначення та проведення судових експертиз: інструкція в ред. наказу від 30.12.2004 р. № 144/5 // Там же. – 2005. – № 5. – Ст. 325.

Порядок ведення Державного реєстру атестованих судових експертів: затв. наказом Міністерства юстиції України від 17.04.2012 р. // Там же. – 2012. – № 27. – Ст. 1017.

Про експертно-кваліфікаційні комісії та атестацію судових експертів: положення: затв. наказом Міністерства юстиції України від 07.11.2007 р. № 1054/5 // Там же. – 2007. – № 86. – Ст. 3177.

Порядок присвоєння кваліфікаційних класів судових експертів працівникам науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України: затв. наказом Міністерства юстиції України від 30.12.2011 р. № 3660/5 // Там же. – 2012. – № 3. – Ст. 105.

Аверьянова Т. В. Судебная экспертиза: курс общей теории / Т. В. Аверьянова. – М.: Норма, 2006. – 479 с.

Клименко Н. І. Судова експертологія: курс лекцій: навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / Н. І. Клименко. – К.: Ін Юре, 2007. – 528 с.

Россинская Е. Р. Судебная экспертиза в уголовном, гражданском, арбитражном процессе / Е. Р. Россинская. – М.: Норма, 1996. – 376 с.

Сегай М. Я. Судебная экспертиология: объект, предмет, природа и система науки / М. Я. Сегай // Теорія та практика суд. експертизи і криміналістики. – Х.: Право, 2003. – Вип. 3. – С. 25-32.

Словарь основных терминов судебной экспертизы. – М.: ВНИИСЭ, 1980.

Щербаковский М. Г. Судебные экспертизы: учеб.-теорет. пособие / М. Г. Щербаковский. – Х.: Эспада, 2005. – 536 с.

Експертизи у судовій практиці / за заг. ред. В. Г. Гончаренка. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 387 с.

Сімакова-Єфімян Е. Б. Теорія і методологія комплексної експертизи контактної-слідової взаємодії об'єктів: моногр. / Е. Б. Сімакова-Єфімян. – Х.: Гриф, 2004. – 176 с.

Грошевий Ю. М. Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та наукові коментарі: навч.-довід. посіб. / Ю. М. Грошевий, В. О. Коновалова, В. Ю. Шепітько [та ін.]. – Х.: Одиссей, 2004. – 448 с.

Тема 1. ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

(2 год)

П л а н

1. Судова експертиза – поняття, сутність та процесуальна регламентація призначення та проведення.
2. Класифікація судових експертиз.
3. Система експертних установ в Україні.
4. Правові підстави функціонування експертних установ. Структура експертних установ.

Список додаткової літератури

Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1994. – № 28. – Ст. 232.

Про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах: інструкція: затв. наказом Міністерства юстиції України від 26.12.2011 р. // Офіц. вісн. України. – 2011. – № 98. – Ст. 3591.

Про призначення та проведення судових експертиз: інструкція в ред. наказу від 30.12.2004 р. № 144/5 // Там же. – 2005. – № 5. – Ст. 325.

Порядок ведення Державного реєстру атестованих судових експертів: затв. наказом Міністерства юстиції України від 17.04.2012 р. // Там же. – 2012. – № 27. – Ст. 1017.

Аверьянова Т. В. Судебная экспертиза: курс общей теории. – М.: Норма, 2006. – 479 с.

Клименко Н. І. Судова експертологія: курс лекцій: навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. – К.: Ін Юре, 2007. – 528 с.

Експертизи у судовій практиці / за заг. ред. В. Г. Гончаренка. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 387 с.

Тема 2. ПОРЯДОК ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

(2 год)

П л а н

1. Підстави призначення та порядок проведення судових експертиз.
2. Особливості призначення та організації повторної, додаткової, комісійної, комплексної експертиз.

3. Структура та порядок складання постанови про порядок призначення експертизи.
4. Особливості формування запитань експерту.
5. Види зразків. Порядок відбирання зразків та направлення їх на експертизу.

Список додаткової літератури

Аверьянова Т. В. Судебная экспертиза: курс общей теории / Т. В. Аверьянова. – М.: Норма, 2006. – 479 с.

Сімакова-Єфем'ян Е. Б. Теорія і методологія комплексної експертизи контактної-слідової взаємодії об'єктів: моногр. / Е. Б. Сімакова-Єфем'ян. – Х.: Гриф, 2004. – 176 с.

Щербаковский М. Г. Судебные экспертизы: учеб.-теорет. пособие / М. Г. Щербаковский. – Х.: Эспада, 2005. – 536 с.

Эйсман А. А. Заключение эксперта. Структура и научное обоснование / А. А. Эйсман. – М.: Юрид. лит., 1967. – 152 с.

Тема 3. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

(2 год)

П л а н

1. Види та форми організаційно-інформаційного забезпечення проведення судових експертиз.
2. Структура та зміст організаційно-інформаційного забезпечення проведення судових експертиз.
3. Особливості використання сучасних експертних технологій та експертних методик. Значення автоматизованого робочого місця експерта (АРМСЕ).
4. Правові підстави та особливості застосування математизації та комп'ютеризації судових експертиз.

Список додаткової літератури

Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1994. – № 28. – Ст. 232.

Про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах: інструкція: затв. наказом Міністерства юстиції України від 26.12.2011 р. // Офіц. вісн. України. – 2011. – № 98. – Ст. 3591.

Про призначення та проведення судових експертиз: інструкція в ред. наказу від 30.12.2004 р. № 144/5 // Там же. – 2005. – № 5. – Ст. 325.

Грошевий Ю. М. Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та наукові коментарі: навч.-довід. посіб. / Ю. М. Грошевий, В. О. Коновалова, В. Ю. Шепітько [та ін.]. – Х.: Одіссей, 2004. – 448 с.

5. СЛОВНИК ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ

Бюро судово-медичної експертизи – державна спеціалізована установа Міністерства охорони здоров'я України, що забезпечує проведення судово-медичних експертиз.

Дактилоскопіювання – отримання пальцевих відбитків живих осіб і трупів.

Дактилоскопія – розділ трасології, що вивчає властивості й будову папілярних узорів із метою використання їх відбитків для встановлення особи і розкриття злочинів.

Документ – матеріальний об'єкт, у якому зафіксовано відомості про будь-які факти, що відбулись чи передбачувані. Види Д.: 1) письмові; 2) графічні; 3) кіно- фотодокументи.

Зразки – ідентифікуючі об'єкти, що без сумніву походять від об'єкта, який підлягає ідентифікації, відображають існуючі ознаки.

Зразки для експертного дослідження – матеріальні об'єкти, що надаються експерту для порівняння з об'єктами, що ідентифікуються або діагностуються.

Ідентифікаційна ознака – властивість об'єкта, що відповідає певним вимогам.

Ідентифікаційне поле – сукупність ідентифікаційних ознак, які відобразилися на об'єкті в конкретних умовах взаємодії.

Ідентифікаційний період – тимчасовий інтервал, що дає можливість з урахуванням сталості й змінюваності ототожнюваних ознак об'єктів здійснювати процес ідентифікації.

Ідентифікація – процес установлення тотожності індивідуально-визначеного об'єкта або класифікаційної групи.

Експерт (від лат. *Expertus* – *досвідчений*) – особа, яка володіє спеціальними знаннями і залучається органами розслідування, судом та іншими органами для проведення експертизи. Законодавство визначає правовий статус Е. Судовими експертами можуть бути особи, які володіють необхідними знаннями для того, щоб дати висновок із досліджуваних питань. Спеціалісти державних спеціалізованих установ і відомчих служб, які проводять судові експертизи, повинні мати вищу

освіту, пройти відповідну підготовку й атестацію як судові Е. певного фаху. (ст. 10 Закону України “Про судову експертизу”). Судовий експерт має право: ознайомлюватися з матеріалами справи, що стосуються експертизи; порушувати клопотання про надання нових матеріалів, необхідних для висновку; з дозволу особи, яка проводить дізнання, слідчого та прокурора або прокурора бути присутнім при провадженні допитів та інших слідчих дій і ставити особам, які допитуються, запитання, що стосуються експертизи, а за наявності відповідних підстав – на забезпечення безпеки (ст. 77 КПК України).

Методика експертного дослідження – система методів, що застосовуються при вивченні об’єктів судової експертизи для встановлення фактів, які належать до предмета певного роду, виду і підвиду судової експертизи.

Механізм слідоутворення – система компонентів процесу утворення слідів-відбитків унаслідок взаємодії слідоутворюючого та слідоприймаючого об’єктів.

Науково-технічні засоби – пристрої, прилади або матеріали, що використовуються для збирання і дослідження доказів або створення умов, які ускладнюють учинення злочинів.

Провадження експертиз – 1) система процесуальних дій, що вчиняються для отримання висновку експерта як джерела доказів. Охоплює призначення експертизи, підготовку матеріалів та її проведення; 2) діяльність експерта (колективу експертів), що полягає в дослідженні, під час якого вирішуються завдання, викладені в постанові (ухвалі) про призначення експертизи; завершується формулюванням висновку.

Спеціальні знання – в галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла, необхідні для вирішення питань, які виникають під час розслідування і розгляду справ у суді.

Судова експертиза – дослідження, яке проводиться експертом у порядку, передбаченому процесуальним законодавством, для встановлення за матеріалами кримінальної або цивільної (чи іншої) справи фактичних даних і обставин.

Судово-експертні установи – спеціалізовані державні установи і відомчі служби. До них належать: науково-дослідні та інші установи судових експертиз Міністерства юстиції Укра-

їни и Міністерства охорони здоров'я України; експертні служби (науково-дослідні експертно-криміналістичні центри) Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України.

Слід – 1) у вузькому розумінні – матеріально-фіксоване відображення; 2) у широкому розумінні – результат будь-якої матеріальної зміни первинної обстановки.

Судове автороззнавство – розділ криміналістичного дослідження документів, що містить концептуальні основи встановлення автора тексту і базується на даних лінгвістики, в тому числі фразеології, граматики та інших галузей знань про мову.

Судові експерти державних спеціалізованих установ – фахівці, які мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності.

6. ПРОГРАМНІ ПИТАННЯ

1. Поняття “Судова експертиза” та її сутність.
2. Правові підстави призначення та проведення судових експертиз.
3. Класифікація судових експертиз.
4. Види та сутність криміналістичних експертиз.
5. Система експертних установ в Україні.
6. Правові підстави функціонування експертних установ.
7. Структура експертних установ в Україні.
8. Міжнародне співробітництво в галузі судово-експертної діяльності.
9. Підстави та порядок призначення та проведення судових експертиз.
10. Особливості призначення та організації повторної експертизи.
11. Особливості призначення та організації додаткової експертизи.
12. Особливості призначення та організації комісійної експертизи.
13. Особливості призначення та організації комплексної експертизи.
14. Порядок складання та структура постанови про порядок призначення експертизи.
15. Особливості формування запитань експерту.
16. Поняття та види зразків для експертного дослідження.
17. Порядок відбирання зразків та направлення їх на експертизу.
18. Види та форми організаційно-інформаційного забезпечення проведення судових експертиз.

- 19.** Структура та зміст організаційно-інформаційного забезпечення проведення судових експертиз.
- 20.** Особливості використання сучасних експертних технологій та експертних методик в Україні.
- 21.** Поняття та значення автоматизованого робочого місця експерта (АРМСЕ).
- 22.** Нові напрямки провадження судових експертиз та отримання максимально об'єктивних результатів (математизація та комп'ютеризація).
- 23.** Правові підстави та особливості застосування математизації та комп'ютеризації судових експертиз.

З М І С Т

1. Вступ.....	3
2. Загальний розрахунок годин лекцій, практичних занять та самостійної роботи.....	5
3. Програма навчальної дисципліни “Правові та організаційні засади призначення і проведення судових експертиз”.....	6
4. Плани та завдання до практичних занять і самостійної роботи.....	8
5. Словник основних термінів	12
6. Програмні питання.....	15

Навчальне видання

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПРИЗНАЧЕННЯ І ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ”

галузь знань 0304 “Право”,
освітньо-кваліфікаційний рівень “Магістр”,
спеціальність 8.18010003 “Судова експертиза”

У к л а д а ч і: ЖУРАВЕЛЬ Володимир Андрійович,
КОНОВАЛОВА Віолетта Омелянівна,
ШЕПТЬКО Валерій Юрійович,
ЧОРНИЙ Геннадій Олексійович,
СИНЧУК Олександр Васильович

Відповідальний за випуск *В. Ю. Шепітько*

Редактор *В. В. Арнаутова*
Комп’ютерна верстка *А. В. Старжинської*

План 2012

Підп. до друку 25.10.2012. Формат 60x84 ¹/₁₆. Папір офсетний.
Друк: ризограф. Ум. друк. арк. 0,4. Облік.-вид. арк. 1,1. Вид. № 194.
Тираж 50 прим. Зам. № 4501. Ціна договірна.

Редакційно-видавничий відділ

Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна.

Друкарня

Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна.